

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Doktori Iskola

Szikszer Eszter

MEGFOGNI A MEGFOGHATATLANT
Avagy az idő és az emlékek mulandósága

DLA értekezés

Témavezető:
Dr. Habil Szijártó Zsolt

2018

Dolgozatom témája:

Van olyan pillanat az életben, amikor az idő nagyon szubjektívvá válik. Néha nagyon gyors, és követhetetlen. Van, amikor megáll külső trauma hatásra. Ezekben a helyzetekben az időt mindig magunkban határozzuk meg, a velünk történt események hatására.

Dolgozatomban az idő, az emlék és a helyszínek közti összefüggésre keresem a választ.

Magam is próbálom értelmezni a halált, mint elmúlást az idővel. Felülkerekedni a nem létezésről való szorító félelmen, megnyugvást találni elmúlt idők régi fényképeiben. Saját munkáimban az olvadó jégvideókban, különböző életjeleneteket vagy portrékat nyomtatok jégre. A melegebb levegő hatására a nyomat deformálódni kezd és a vízzel összemosódva átváltozik egy koszos felismerhetetlen tócsáva. Ez a folyamat számomra az elmúlást jelenti. Az ember egész életében fél és küszködik a halállal. Nekem mindig is rettegést jelent a halál gondolata. Így megpróbálom "kidolgozni" saját aggodalmaimat. Nem kívánok szembeszállni és lázadni. Inkább a megértésre törekszem. A videókat megfordítva, végtelenítve újra és újra lejátszom. Ezzel a képeknek nemcsak az eltűnését, de az újraszületését is átélhetjük. Az anyag nem vész el, csak átalakul. A halált és az újraszületést nap, mint nap átéljük kicsiben-, a saját testünkben, és nagyban- a világmindenség részeként. Testünkben viszonylag rövidebb idő alatt több sejt pusztul el.

"A kérdés az, hogy az állandó körforgásban, megújulásban vagy éppen újjászületésben ugyanazok az individuumok maradunk-e? Változunk vagy módosulunk-e a folyamat során? Kerek a kör, amin mozgunk vagy éppen egy spirálhoz hasonlít?

Dolgozatomat az idő meghatározásával kezdem. Mi az idő? Hogy mérjük az időt?

Ehhez Szent Ágoston fogalomrendszerét hívtam segítségül. Majd az idő mérésével próbáltam a definíciót megragadni. Az időt mérni az ember legjobban saját magához viszonyítva tud, fontos eseményeket saját életünkhöz, életkorunkhoz kapcsoljuk. Az emberi élet végét a halál jelenti. Értekezésemben a halál kettős. Időmérő eszköz és az emlékezés fontos tárgya egyaránt.

Dolgozatomban rámutatok, hogy milyen fontos szerepet játszik a koponya, mint a halál szimbóluma a középkori ember számára. Felhívja a figyelmet az idő múlására, arra hogy az ember nem tartózkodik örökké ugyanabban az időben és térben.

Értekezésemben bemutatom az egyes kultúrák és történelmi időszakok kapcsolatát a halál feldolgozásával. A halál egy biztos pont. Minden kultúrában, minden időben eddig még mindenki meghalt, így ezt a fogalmat használom, mint összekötő kapocs az egyes témakörök összefogására. A halál több szinten következik be, először fizikálisan, majd emlékeinkből is lassan eltűnve jelenik meg. E szálon fonom össze az emlékek és az idő témakörét.

A kutatómunka során nagyobb figyelmet szenteltem a fotográfiának, mint képzőművészeti alkotásnak, annak kialakulásának és történelmének, de főleg teóriai hátterének. Ebben Roland Barthes Világoskamera című könyve vezetett, amiben a fotográfia a jelen idő konzerválásaként jelenik meg. Az író egy fényképalbum nézegetése közben dolgozza fel édesanyja halálát, és saját emlékeinek vizuális megjelenítését. Dolgozatomban továbbá arra is kerestem a választ, hogy mennyit tud egy fotográfia rögzíteni az emberből vagy egy adott pillanatból. Képes-e egy fénykép egy adott hangulatot, vagy éppen egy emberi tulajdonságot átadni. Valóban igaz-e, hogy a fényképek időkapszulaként működnek.

Értekezésemben az idő és az emlékek további összefogására egy másik fontos eszközt is használtam, a tükört. A tükör, mint fogalom és tárgy egyformán fontos dolgozatomban. A tükör rögzíti a képet és az időt. Az ember a tükrön keresztül szemléli önmagát és észleli az idő változását. A tükör segít önmagunkról egy adott képet kialakítani. Dolgozatomban külön kitérek "én kép" kialakulásának történetére a tükör által, kezdve a reneszánsz önarcképekkel egészen a mai társadalmunk közkedvelt szelfikig. A tükört és a fotográfiát, azaz a kép rögzítés kapcsolatát is fontosnak éreztem kihangsúlyozni. Itt a tükörnek kettős szerepe van. A fényképező gépek egyik fontos alkatrésze, amivel az adott pillanatot rögzítjük, és maga a kép, amit rögzítettünk tükrözi, azaz visszaadja az adott pillanatot.

Doktori értekezésem második tézise az emlékezés. Az emlékek jelentését és kialakulásuknak módját kutatom. Rámutatok arra, hogy az emlékek és az idő fogalomrendszere között szoros összefüggés van. A fotográfiát, mint az emlékek bemutatására alkalmas eszközt, itt is sokat használom. Lee Zacharias esszójén keresztül mutatom be, hogy a fényképek igen is alkalmasak az emlékek manipulálására, vagy éppen a nehezen megfogható idő konzerválására.

Az utolsó témakörben saját munkáimról írok. Itt főleg a dolgozatban már megvitattott témaköröket hasonlítom össze saját grafikáimmal. Munkáim anyaghasználatát és állandóságát hozom párhuzamba. Nyomataimat nem a szokásos felületekre nyomtatom, így csak az elkészítés pillanatában léteznek. Éppen ezért fontosnak tartom a különböző megjelenítési formáimnak megtárgyalását is. Ezen kívül elengedhetetlennek tartom a különböző alkotói folyamatok részletezését is.

Felhasznált irodalom:

Szt. Ágoston: Vallomások. XI. könyv, 14. fejezet: A három különféle idő

Augustine of Hippo: Extract from the Confessions (397 -98 CE) trans. Henry Chadwick. Oxford University Press, Oxford, 1992. 230-32: 243.

Barrow, Thomas F.-Armitage, Shelley-Tydeman, William E.: Reading into photography: selected essays, 1959-1980. Albuquerque, University of New Mexico Press, 1982.

Barthes, Roland: Camera lucida: reflections on photography. New York, Hill and Wang, 1981.

Batchen, Geoffrey-Yoshiaki Kai-Masashi Kohara: Suspending time: life--photography-- death. Izu Photo Museum, Nohara, 2010.

Belting, Hans: Likeness and presence: a history of the image before the era of art. Chicago, University of Chicago Press, 1994.

Dawkins, Richard: Az önző gén. Gondolat, Budapest, 1976.

Findler, V.N.: A model based theory of déjà vu and related psychological phenomena. Computer in Human Behavior. 1998. Vol. 14. 2, pp. 287-301.

Földényi F. László: Melankólia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Gesztesi Albert: Az Ember és az idő. Filozófiai Vitakör - Börzsönyligeti piknik, 2009.

Hamvas Béla: Tabula Smaragdina. Életünk könyvek, 1950. 17.o.

Hamvas Béla, Babérligetkönyv. Medio, Budapest, 2015.

Johnson, Steven: How we got to now: six innovations that made the modern world.
New York, Riverhead Books, 2014.

Károli Gáspár Biblia, Újszövetség, Korinthusibeliekhez írt I. levél 13. Rész. 1590.

Kaufmann, James C. A.: Reading into photography. Selected Essays. 1959-1980, Albuquerque,
University of New Mexico Press, 1982. 193 o.

Keserű Katalin: Emlékezés a kortárs művészetben. Noran, Budapest, 1998.

Kundera, Milan: Halhatatlanság. Európa Kiadó, Budapest, 1998.

Mann, Sally: Hold still: a memoir with photographs. New York, Little, Brown and Company, 2015.

Mann, Sally: Immediate family. New York, Aperture, 2014.

Márai Sándor: Fűves Könyv. Helikon Kiadó Kft., 2012.

Márquez, Gabriel García: One hundred years of solitude. New York – Evanston, Harper & Row,
Publishers, 1967.

McLuhan, Marshall: The Gutenberg galaxy: the making of typographic man. University of Toronto
Press, Toronto, 1962.

McLuhan, Marshall-Fiore, Quentin-Agel, Jerome: The Medium is the Message. New York - London – Toronto, Bantam Books, 1967.

Panofsky, Erwin: Father Time. In: Studies in Iconology. New York 1939. <http://www.bibl.u-szeged.hu/jatepress/panofsky.htm> letoltve 2016/11/09

Piaget, Jean - Bärbel Inhelder: The psychology of the child. New York, Basic Books, 1969.

Siegel, Allen M.: Heinz Kohut and the psychology of the self. London - New York, Routledge, 1996.

Sundell, Margaret: 'Uta Barth', Artforum vol. 38. no. 5. January 2000. 114-15.

Szabó Magda: Kivül a körön. Magvető - Szépirodalmi, Budapest, 1982. 101 o.

Szabó Magda: Záróvizsga. Református Zsinat Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1987.